Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1984/85:15

om anslag till statlig personalpolitik m. m. (prop. 1984/85:100)

Sammanfattning

I betänkandet behandlas först de förslag som regeringen lagt fram under avsnittet Gemensamma frågor i proposition 1984/85:100 bilaga 2, punkterna 1 och 2 samt 4–6 och som bl. a. berör lönefrågor för statsanställda. Därefter tar utskottet upp förslag i proposition 1984/85:100 bilaga 15 under avsnittet D. Statlig personalpolitik m. m. och som avser bl. a. medel till statens arbetsgivarverk m. fl. myndigheter. I sammanhanget behandlas två motioner nämligen 1984/85:1187 av Marianne Karlsson (c) angående åtgärder för att minska de offentliga utgifterna och 1984/85:2107 av Anders Högmark (m) och Alf Wennerfors (m) angående det statliga förhandlings- och lönesystemet m. m.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag på samtliga punkter. Reservationer har avlämnats av moderata samlingspartiet, centerpartiet, folkpartiet och vpk angående förhandlings- och lönesystemet på den offentliga sektorn.

I. Gemensamma frågor

1. Den allmänna lönenivån för statsanställda m. m.

Under denna punkt redovisar civilministern de avtal som under år 1984 har träffats om löner m. m. för statstjänstemännen och om avtalens inverkan på de beräkningar som gjorts i årets budgetproposition av kostnaderna för löner och pensioner.

I detta sammanhang behandlar utskottet två motioner. Marianne Karlsson (c) tar i motion 1187 upp ett förslag med *åtgärder för att minska de offentliga utgifterna*. Förslaget bygger på den förutsättningen att de tjänstemän som vet vilken verksamhet som är onödig också är de som själva sysslar med den. Vidare antar motionären att dessa personer finns på underordnade befattningar och för närvarande har ytterst liten anledning att säga ifrån, eftersom de då riskerar att antingen komma på kant med sina överordnade eller att bli arbetslösa. Om några besparingsförslag skall komma från dem måste de premieras. Motionären föreslår mot bakgrund härav att den statliga tjänsteman som bevisar att hans arbetsuppgift är helt eller i allt väsentligt utan gagn antingen bör erhålla avsked med bibehållande av intjänta pensionsförmåner samt ett skattefritt belopp och två årslöner eller efter eget val få en årslön skattefritt samt genom omplacering få en ny tjänst med samma lön som den förra. En "gagnlöshetsnämnd" bör inrättas som behandlar tjänstemannens skriftliga ansökan.

Utskottet anser att det i och för sig är förtjänstfullt att åtgärder föreslås för att minska de offentliga utgifterna och att tjänstemännen engageras i detta arbete men betraktar den metod härför som förs fram i motionen som klart olämplig. Mot bakgrund härav bör motion 1187 avslås.

I motion 2107 behandlar Anders Högmark (m) och Alf Wennerfors (m) *förhandlings- och lönesystemet på den offentliga sektorn* samt frågor som rör personalutveckling. När det först gäller förhandlingssystemet menar motionärerna att det råder en växande insikt om att lönebildningen och formerna härför spelar en avgörande roll för att vissa centrala mål för den ekonomiska politiken skall uppnås. De senaste årens lönerörelser har klart visat på behovet av en förändring av nuvarande system som är starkt centraliserat och som resulterar i avtal som avlägsnar sig från samhällsekonomins förutsättningar och marknadens villkor. Utvecklingen går även mot avtal med allt fler följsamhetsklausuler som i sig är inflationsdrivande. Slutsatsen blir enligt motionärerna att det nu krävs en ingående utvärdering av nuvarande förhandlingsordning där statens roll som dels statsmakt med ansvar för den ekonomiska politiken, dels arbetsgivare bör analyseras.

Vidare anser motionärerna att lönesystemen på den offentliga sektorn är stela och tillika dåligt anpassade till marknadens behov. Lönesystemet bör i stället vara mer flexibelt och marknadsorienterat i likhet med den enskilda sektorn. Detta skulle innebära större frihet att variera lönesättningen för samma typ av tjänster och ökade möjligheter för individuella lönesättningar. Vidare förordas ett ökat inslag av resultatlön där så är möjligt. Det är enligt motionärerna angeläget att regeringen vidtar erforderliga åtgärder så att det arbete som pågår med förändring och anpassning av den statliga lönepolitiken fördjupas, påskyndas och drivs med kraft.

Slutligen konstaterar motionärerna att personalen är verksamhetens viktigaste resurs. Deras kunskaper och erfarenheter måste tillvaratas och förutsättningar skapas för ett direkt inflytande på den egna arbetsuppgiften. Arbetet med att utveckla och stimulera nya och mer ändamålsenliga former för arbetsorganisationen måste ständigt vara aktuellt. Vidare bör arbetsledar- och chefsutveckling få en fortsatt och mer framträdande roll samtidigt som rekrytering av kvinnliga chefer måste stimuleras. Motionärerna framhåller att en höjd utbildnings- och kompetensnivå hos personalen ger bättre förutsättningar att möta framtidens krav på förändringar och anpassningsförmåga i organisationen. Det är därför angeläget att regeringen tar initiativ till att i samlad form uttrycka ett antal personalpolitiska principer till vägledning för sig själv som arbetsgivare och för anställd personal.

När det gäller förhandlings- och lönesystemet på den offentliga sektorn anser utskottet att några förändringar i den nuvarande ordningen, där parterna på arbetsmarknaden träffar avtal om bl. a. löner och allmänna anställningsvillkor, inte är aktuella. Det måste enligt utskottets mening åligga parterna att i förhandlingsarbetet visa samhällsekonomiskt ansvar så

att den förda ekonomiska politiken inte äventyras. Vidare får det ankomma på riksdagens lönedelegation att för riksdagens del framföra eventuella riktlinjer i förhandlingsfrågor. Mot den bakgrunden bör motionen i denna del avslås.

I fråga om det statliga lönesystemet vill emellertid utskottet peka på att förändringar har skett under senare år mot en mer individuell lönesättning. I detta sammanhang kan nämnas att myndigheterna sedan år 1978 lokalt kan förhandla om anställningsvillkor för tjänster och tjänstemän enligt det s. k. L-ATF-avtalet. Vidare finns ett särskilt avtal för individuell lönesättning av chefstjänster. Kontraktsanställning är en annan möjlighet till individuell inplacering. Vidare har parterna i 1984–1985 års avtalsrörelse träffat avtal om att införa s. k. marknadslönetillägg (MLT). Det kan också nämnas att inslag av resultatlön införts på televerket som första myndighet. Det bör också tilläggas att numera är de flesta statliga tjänster inplacerade i rörlig lönegrad vilket i sin tur medför ytterligare möjligheter till individuella lönesättningar.

Sammanfattningsvis ser utskottet positivt på den utveckling som skett av det statliga lönesystemet men är medvetet om att detta är partsfrågor där förändringar förutsätter kollektivavtal. Vidare har utskottet erfarit att det inom regeringskansliet förbereds en proposition under våren 1985 om den statliga personalpolitiken, där bl. a. personalutveckling kommer att beröras. Mot bakgrund härav får motion 2107 i aktuell del anses vara tillgodosedd och inte behöva medföra någon ytterligare åtgärd.

Mot bakgrund av det anförda hemställer utskottet

1. beträffande *åtgärder för att minska de offentliga utgifterna*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:1187,
2. beträffande *förhandlings- och lönesystemet på den offentliga sektorn*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:2107,
3. att riksdagen lägger till handlingarna punkt 1 i bilaga 2 till proposition 1984/85:100.

2. Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

Propositionen

I följande punkter delges riksdagen vad civilministern har anfört om

2. Lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.
4. Tjänstledighet för statsanställda "UD-makar" m. fl.
5. Verksamheten i offentliga sektorns särskilda nämnd.
6. Nordisk utbytestjänstgöring.

Utskottet

Utskottet har inte funnit anledning till särskilda uttalanden i dessa frågor utan hemställer

att riksdagen lägger till handlingarna punkterna 2, 4, 5 och 6 i bilaga 2 till proposition 1984/85:100.

TRETTONDE HUVUDTITELN

II. Statlig personalpolitik m. m.

1. Statens arbetsgivarverk m. fl. anslag

Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkterna D 1 – D 18 och hemställer

1. att riksdagen godkänner att statens arbetsgivarverk övertar ansvaret för den förhandlings- och informationsverksamhet avseende frågor som förbereds inom regeringskansliet för beslut av riksdagen, regeringen eller statsråd och som inte syftar till kollektivavtal, m. m.,
2. att riksdagen beslutar att statens förhandlingsråd skall upphöra vid utgången av juni 1985,
3. att riksdagen till *Statens arbetsgivarverk* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 23 591 000 kr.,
4. att riksdagen till *Externa arbetstagarkonsulter* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 5 962 000 kr.,
5. att riksdagen till *Statens löne- och pensionsverk* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 49 547 000 kr.,
6. att riksdagen till *Statlig personaladministrativ informationsbehandling* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.,
7. att riksdagen till *Avlöningar till personal på indragningsstat* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 50 000 kr.,
8. att riksdagen till *Statens arbetsmarknadsnämnd* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 22 356 000 kr.,
9. att riksdagen till *Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 40 000 000 kr.,
10. att riksdagen till *Vissa trygghetsåtgärder för lärare* för budgetåret 1985/86 anvisar ett reservationsanslag av 4 000 000 kr.,
11. att riksdagen till *Statens institut för personalutveckling: Bidrag till myndighetsuppgifter* för budgetåret 1985/86 anvisar ett anslag av 8 474 000 kr.,
12. att riksdagen till *Statens institut för personalutveckling: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.,

13. att riksdagen till *Bidrag till särskilda personalutbildningsåtgärder m. m.* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 13 000 000 kr.,
14. att riksdagen till *Statens arbetsmiljönämnd* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 1 033 000 kr.,
15. att riksdagen till *Kostnader för vissa nämnder m. m.* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 800 000 kr.,
16. att riksdagen till *Bidrag till stiftelsen Statshälsan* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 254 000 000 kr.,
17. att riksdagen till *Viss förslagsverksamhet m. m.* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 150 000 kr.,
18. att riksdagen till *Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 2 000 000 000 kr.,
19. att riksdagen till *Vissa skadeersättningar m. m.* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 100 000 kr.,
20. att riksdagen till *Statlig kreditgaranti för bostadsanskaffningslån* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.

Stockholm den 11 april 1985

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
FRIDA BERGLUND

Närvarande: Frida Berglund (s), Alf Wennerfors (m), Erik Johansson (s), Anders Högmark (m), Karin Flodström (s), Arne Fransson (c), Lahja Exner (s), Gustav Persson (s), Elver Jonsson (fp), Lars-Ove Hagberg (vpk), Ingrid Hemmingsson (m), Bo Nilsson (s), Håkan Stjernlöf (m), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) och Sven Lundberg (s).

Reservationer

1. Förhandlings- och lönesystemet på den offentliga sektorn (punkt I:1 mom. 2)

Alf Wennerfors, Anders Högmark, Ingrid Hemmingsson och Håkan Stjernlöf (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 2 börjar "När det" och slutar på s. 3 "ytterligare åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med vad som anförs i motion 2107 av Anders Högmark (m) och Alf Wennerfors (m) att lönebildningen och formerna härför spelar en avgörande roll för hur de centrala målen för den ekonomiska politiken skall kunna uppnås. De senaste årens lönerörelser visar klart på

behovet av en förändring av nuvarande förhandlingssystem, om stabilitet skall kunna uppnås i den svenska ekonomin. Mot bakgrund härav anser utskottet att den utveckling som pågår med allt fler följsamhetsklausuler i avtalen måste brytas för att inte varje regering skall misslyckas med inflationsbekämpningen. Vidare anser utskottet att nuvarande starkt centraliserade modell för förhandlingar måste bli föremål för en ingående utvärdering för att löneförhandlingarna på den offentliga sektorn skall fås att stämma överens med de samhällsekonomiska målen.

När det sedan gäller det statliga lönesystemet ser utskottet i likhet med motionärerna positivt på de förändringar som skett senare år mot en mer individuell lönesättning. Som exempel härpå kan nämnas avtalen för lönesättning av chefstjänster, kontraktsanställning och s. k. marknadslönetillägg. Det är särskilt positivt att resultatlön införts på en myndighet. Sammanfattningsvis anser utskottet att det är en bra utveckling som sker mot mera individuella och marknadsanpassade lönesättningar och förväntar sig att arbetsgivarverket aktivt verkar för ytterligare avtal med denna inriktning.

De anställda är verksamhetens viktigaste resurs. Deras kunskaper och erfarenheter måste tillvaratas. Arbetet med att utveckla arbetsorganisationen måste ständigt fortsätta. Vidare förordar utskottet att det satsas än mer på ledarutvecklingen. Rekryteringen av kvinnliga chefer måste ytterligare stimuleras. Liksom motionärerna anser utskottet att en höjd utbildnings- och kompetensnivå hos personalen ger bättre förutsättningar för att möta framtidens krav. Staten bör liksom andra arbetsgivare mot bakgrund av vad som bl. a. nu framförts utforma ett vägledande personalpolitiskt program. Vad nu anförts angående förhandlings- och lönesystemet på den offentliga sektorn samt frågor rörande den statliga personalpolitiken bör med bifall till motion 2107 ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *förhandlings- och lönesystemet på den offentliga sektorn*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:2107 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Förhandlings- och lönesystemet på den offentliga sektorn (punkt I:1 mom. 2 – motiveringen)

Arne Fransson (c), Elver Jonsson (fp) och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) anser att den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar "I fråga om" och slutar "ytterligare åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet ser positivt på de förändringar som skett under senare år mot en mer individuell lönesättning och vill särskilt nämna avtalen för lönesättning av chefstjänster, kontraktsanställning och s. k. marknadslönetillägg (MLT). Vidare menar utskottet att det inslag av resultatlön som införts på en myndighet är särskilt intressant. Sammanfattningsvis ser utskottet med

tillfredsställelse på den utveckling som skett mot alltmer individuellt anpassad lönesättning inom den offentliga sektorn och anser att förändringar i sådan riktning bör fortsätta. Utskottet är emellertid medvetet om att detta är partsfrågor som kräver kollektivavtal. Vidare har utskottet erfarit att det inom regeringskansliet förbereds en proposition under våren 1985 om den statliga personalpolitiken, där bl. a. personalutveckling kommer att beröras. Mot bakgrund härav får motion 2107 i aktuell del anses vara tillgodosedd och inte behöva medföra någon ytterligare åtgärd.

3. Förhandlings- och lönesystemet på den offentliga sektorn (punkt I:1 mom. 2 – motiveringen)

Lars-Ove Hagberg (vpk) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 2 börjar "När det" och slutar på s. 3 "ytterligare åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att den utveckling som har skett av det statliga lönesystemet under senare år mot alltmer individuella lönesättningar och då särskilt för chefspersoner kan komma att missgynna stora grupper av lågavlönade, i synnerhet kvinnor, och därigenom ytterligare snedvrida lönesättningen på arbetsmarknaden. Vad gäller förhandlings- och lönesystemet är utskottet medvetet om att detta är partsfrågor där förändringar förutsätter kollektivavtal men tar bestämt avstånd från att arbetstagarparten i förhandlingsarbetet skall underordna sig en statlig inkomstpolitik som har som främsta syfte att pressa tillbaka de arbetandes löner. Detta sker samtidigt som lönerna för de högavlönade höjs och deras skatter minskar. Kapitalvinster, företagsvinster och förmögenheter tillåts också stiga.

Vidare har utskottet erfarit att det inom regeringskansliet förbereds en proposition under våren 1985 om den statliga personalpolitiken, där bl. a. personalutveckling kommer att beröras. Mot bakgrund härav bör motion 2107 i aktuella delar avslås.

minab/gotab Stockholm 1985 82570